

Tartu Ülikool

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Koolikorralduse eriala

Õppekava 2585

Ülle Särg

**VÄIKEKOOLIST
MAAKONNA ÕPPENÕUSTAMISKESKUSENI**

Portfoolio

Magistritöö

Juhendaja: Jüri Ginter

Läbiv pealkiri: Kutsealane areng

Tartu 2010

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus.....	3
I. Tegevus kohaliku algkooli asutamisel, arengu toetamisel ja säilitamisel	4
II. Töö koolipsühholoogina.....	122
1. Koolipsühholoogi ametijuhendi koostamine ja töökorralduslikud ettepanekud.....	12
2. Osalemine kooli sisehindamisel ja sisekliima kujundamisel	14
3. Juhtumitöö	17
4. Pedagoogiline tegevus	22
5. Töö õppenõustamissüsteemis	24
III. Ettepanekud haridusseadusandluse muutmiseks	25
Kokkuvõte.....	28
Summary	29
Kasutatud allikad	30
Lisad.....	34

Sissejuhatus

Minu kokkupuuted haridussüsteemiga ei piirdu ainult oma õpinguteajaga, vaid on erineva intensiivsusega jätkunud läbi elu. Kõrghariduse omandasin T(R)Ü-s psühholoogipedagoogi kutsega. Mõnda aega olen töötanud Tartu rajooni haridusosakonna, ühe põhikooli ja ühe gümnaasiumi psühholoogina. Olen idee algatajana olnud ühe väikekooli sünni juures, elanud lapsevanemana kaasa selle kooli arengule, tõusudele ja mõõnadele, hoolekogu liikmena otsinud võimalusi kooli tegevuse jätkumiseks, kui omavalitsus selle suuremaga liita otsustas ja lõpuks sulges. Protsessi käigus kogetu andis tõe kohaliku mittetulundusühingu asutamiseks ning magistriõpinguteks koolikorralduse erialal. Kitsama eriala, koolijuhtimise kasuks otsustasin, et vajadusel olla valmis kohaliku algkooli taasrajamiseks ja juhtimiseks. Nii enne kui pärast magistriõpinguid ja nendega paralleelselt olen osalenud mitmesugustel koolitustel ja kursustel, et olla kursis erinevate tegevusvaldkondade arengusuundadega ja õpitud igapäevatoos rakendanud.

2005.a. sain võimaluse ja kohustuse enam tähelepanu pöörata koolielu sisulistele külgedele, kuna leidsin erialast tööd koolipsühholoogina. Seetõttu võtsin võimalikult palju vabaaineid sotsiaalteaduskonnast koolipsühholoogide õppekavast ning keskendusin põhitööle.

Alates 2009. aasta maikuust töötan psühholoogina Jõgevamaa Nõustamiskeskuses ESF programmi “Õppenõustamissüsteemi arendamine” raames loodud õppenõustamiskeskuses, kus minu koordineerida on psühholoogilise ja sotsiaalpedagoogilise teenuse osutamine maakonnas.

Koolijuhina pole mul olnud võimalust töötada, kuid tänu haridusteaduskonnas õpitule olen saanud kaasa mõelda koolis ja hariduspoliitikas toimuvale ning julgenud oma mõtteid ka avalikult välja öelda. Olen püüdnud ümbritsevat jälgida avatud silmadega, näha tervikut ning hinnata mitmesuguste protsesside ja otsuste kaug- ning kõrvalmõjusid, ohte ja võimalusi. Erinevatel ainekursustel ja elukestva õppe võimalusi kasutades omandatu on integreerunud terviklikuks teadmiste ja väärtushinnangute kogumiks, millele toetudes teen haridusalaseid valikuid ja otsuseid.

Laias laastus võib minu tegevuse hariduse valdkonnas jagada kolmeks:

- ühiskondlik tegevus kohaliku algkooli asutamisel, arengu toetamisel ja säilitamisel,
- töö koolipsühholoogina ja
- nendest praktikatest inspireeritud ettepanekud haridusseadusandluse muutmiseks,

millest tuleneb ka portfoolio kolmeosaline ülesehitus.

Käesoleva portfoolio koostamisel seadsin eesmärgiks analüüsida koolikorralduslikke aspekte oma tegevusest lähtuvalt, keskendudes põhiliselt väikekoolide ja kogukonna seoste ning koolipsühholoogi tööga seonduvatele teemadele. Püüan välja tuua koolikorralduse eriala omandamise kasud ja probleemid õpitu ellurakendamisel. Lisamaterjalide valikul olen arvestanud, et need illustreeriks võimalikult erinevaid (uurimuslikke, strateegilise planeerimise, projektikoostamise, pedagoogilisi ja koolikorralduslikke) tahke minu haridusalasest tegevusest.

I. Tegevus kohaliku algkooli asutamisel, arengu toetamisel ja säilitamisel

Väikekoolide teema vastu tekkis mul huvi möödunud sajandi kaheksakümnendate aastate teisel poolel, kui meedia kajastas mitmete väikekoolide (taas)avamist Eestis. Kuna naabruses oli teisigi koolieelikutega peresid, hakkasime abikaasaga uurima võimalusi kodulähedase kooli asutamiseks. Kool avati 1990.a. 1. septembril. Kooli rajamise protsessist ja esimesest õppeaastast kirjutasime koos abikaasaga raamatu, mille peatükke oleme hiljem leidnud kooliõpikutest (Särg, Ü. ja I., 1997). Kahe aasta pärast alustas samas tegevust ka lasteaia liitrihm. Lapsevanematena toetasime võimalusel ja vajadusel kooli tegevust ja arengut kogu tema tegutsemisaja vältel ning erinevates arengufaasides.

Väikekoolide sulgemislaine tabas kooli selle hiilgeaegadel, kui õpilaste arv oli saavutanud maja mahutavuse ülempiiri ning lapsevanemate ja kohalike elanike rahulolu õpetamise kvaliteedi ning kooli poolt osutatud kogukonnateenustega oli väga kõrge. Sel perioodil adusin esmakordselt vajadust põhjalikumate haridus- ja juhtimisalaste ning juriidiliste teadmiste järele, sest hoolekogu liikmena tundsin kooli saatuse pärast suuremat vastutust.

Kui 2003. aasta suvel kuulutas TÜ välja konkursi koolikorralduse erialale õppima asumiseks, otsustasin kandideerida ja sain võimaluse haridusalaseks enesetäiendamiseks.

Minu eesmärgiks oli koguda andmeid teiste kodanikualgatuse korras asutatud ja/või vastu kohalike elanike tahtmist sulgemisohtu sattunud väikekoolide kohta ning kirjutada lõputöö teemal “Väikekoolide avamise, sulgemise ja liitmise mõju piirkonna rahvastikule, elukeskkonnale ja hariduse kvaliteedile ning suletud või liidetud väikekoolide edasine saatus,” kus oleks arvesse võetud koolide ümberkorraldamise erinevad aspektid kohaliku kogukonna vaatevinklist. Magistriprojekti tarvis koostasın küsimustiku, mida jagasin MTÜ Liikumise Kodukant projektis “Kohalike ühenduste kaasamine avaliku poliitika kujundamisse läbi haridusteema” (ehk lühemalt väikekoolide projektis) osalenutele ning saatsin erinevate maavalitsuste haridusvaldkonna spetsialistidele. Tagasiside küsitluslehele jäi ebaühtlaseks ja napiks ega võimaldanud läbi viia kvantitatiivset uurimust. Atesteerimise järel keskendusın kodanikualgatuse kvalitatiivsele uurimisele ja analüüsile mulle tuttava väikekooli näitel läbi kogu selle arenguloo, et kirjutada kogutud materjali põhjal kokku magistriprojekt pealkirjaga „Kodanikualgatuse roll väikekooli arengus ühe kooli näitel aastatel 1985-2006“.

Vajadust väikekoolide teemaga süvendatult tegeleda kinnitas osalemine väikekoolide projektis, kuhu olin kaasatud kohaliku kooli esindajana, lektorina, Lõuna-Eesti piirkondliku õppepäeva ning kohalikke probleeme käsitletud seminari korraldajana. Esimestel õppepäevadel tutvustasin kõigis piirkondades oma tähelepanekuid väikekooli arengut soodustavate ja ohustavate tegurite kohta. Ürituste korraldamisel leppisin KOV-s kokku tühjalt seisnud koolimaja kasutusõiguse, kutsusin esinejad, korrastasin ruumid, valmistasin ette päevakava ja jaotmaterjalid, hankisin vajalikud tehnilised jm vahendid, ning katsin kohvilaua. Pärast viimast seminari kirjutasın projektist kokkuvõtte kohalikule kodulehele (Särg, 2004a).

Olen väga tänulik, et sain õpingute ajal enamuse iseseisvaid arvestus- praktika- ja eksamitöid siduda südamelähedaste väikekooli- ja kogukonnateemadega. Meeldiva kogemuse andis praktika käigus Unipiha kooli ja selle õpetajate Eha ning Lembit Jakobsoni tegemistega tutvumine (Särg, 2004b). Motivatsiooni väikekoolide teemaga edasi tegelemiseks kinnitas Jakobsoni artiklite (1998, 2001 a,b,c, 2005) lugemine. Praktikaülesande ”Peedu kodanikeühenduste ja kohaliku omavalitsuse koostöö analüüs” (Särg 2004c) täitmine andis tõuke reflekteerida oma osa kujunenud olukorras ning ette

võtta muutusi koostöö parandamiseks. Silmaringi avardasid EBSCO andmebaasi vahendusel leitud artiklid väikekoolide teemalistest teadusuuringutest mujal maailmas, mis näitasid väikekoolide sulgemise ja rajamise lainelist iseloomu ning kinnitasid minu arvamust, et väikekoolid on turvalisemad ja kogukonnad on huvitatud nende rajamisest.

Teoreetilised lähtekohad väikekoolide teema käsitlemisel. Sündimuse vähenemine ja võimulolijate orienteeritus kiirele majandusedule on ahelreaktsioonina kaasa toonud väiksemate koolide sulgemise. Sarnased protsessid on möödunud sajandil toimunud mitmel pool maailmas, näiteks 1970ndatel ja 80ndatel aastatel Suurbritannias. Ameerikas võeti suund tsentraliseerimisele möödunud sajandi keskel. Üsna ruttu selgus, et muutused ei õigusta ennast ning nüüd tehakse suuri kulutusi väikekoolide taasloomiseks (Wasley, 2002). Praeguseks on jõutud arusaamisele, et ühiskonnas kasvavate pingete ja kuritegevuse juures ei õigusta ennast hariduse andmise koondamine mammutkoolidesse. USA Rahvusliku Haridusstatistika Keskuse raportite (National Center for Educational Statistics) kohaselt oli 1998.a. tõsiste vägivaldsete kuritegude tõenäosus suurtes 1000 ja enama õpilasega koolides 4-8 korda suurem kui keskmistes või väikestes, alla 300 õpilasega koolides (Klonsky, 2002a). Samas artiklis on tähelepanu juhtinud asjaolule, et väikekool välistab anonüümsuse, mis on just noorte puhul vägivalda soodustav tegur, seda eriti suurkoolides. Raywid (2002) märgib oma artiklis demograafilistest muutustest (palju rahvusi, vähemusrahvused, suurtes koolides esinev vägivald) tingitud vajadust väikekoolide järele. Nathani andmetel on Ühendriikides väikekoolide taasloomine juba ka vilja kandnud: väikekoolide õppurid saavutavad kõrgemaid õppetulemusi, paranenud on distsipliin ja õppetööst osavõtt ning kõrgem on lõpetamise tase. Õpilased, nende perekonnad ja õpetajad on väikestes koolides rahulolevamad. Selleks, et õpilaskoha maksumus väikekoolis liiga suur ei oleks, jagatakse ruume teiste kohalike asutuste ja organisatsioonidega. Edu on saavutatud ka teistest kultuuridest pärit õpilaste integreerimisel ja kogukonna sotsiaalse toimetulekuvõime parandamisel (Nathan, 2002).

Kulusid aitab kokku hoida liitklasside moodustamine. Nende eeliseid tavaklasside ees on kirjeldanud Jakobson (1998; 2001a, b, c; 2005). Teine võimalus, mis aitab kulutusi kokku hoida, on väikekooli tegutsemine suurema koosseisus. Ameerika erinevaid koolkoolis tüüpe sõltuvalt nende alluvuskuuluvusest on analüüsinud Raywid (2002). Tema

andmetel on kõige sagedasem, et kool-koolis luuakse lapsevanemate või õpetajate initsiatiivil, seega kodanikualgatuse korras.

Austraalia teadlased Bramston, Bruggermann ja Pretty (2002) on uurinud kogukonna rolli lapse arengus. Nad leidsid, et kogukonnas kasvatatakse lapsi ühiskonna liikmeteks. Lastel on võimalik õppida täiskasvanute kogemustest. Ühiskonnatunne on noorte arengus seotud nende isikliku heaolu mitmete aspektidega.

Suured koolid on olemas olnud suhteliselt lühikest aega, palju kauem on haridust antud väikekoolides. Wasley andmetel on suurte koolide asutamisega kaasnenud terve rida probleeme: vaiksemad ja tagasihoidlikumad õpilased jäävad tähelepanuta; õpiraskused ilmnevad just suurtes klassides, sest kõik ei jõua õppida normidega kehtestatud tempos; õpetajal on vaja uusi oskusi, et suures klassis kõigiga arvestada. Uuringud osutavad, et koolid on organiseeritud kontrolli hoidmiseks, mitte õppimise edendamiseks. Kõik lapsed on võimelised õppima, kui neile vastavad tingimused luua. Väikeses klassis on õpetajal võimalik jõuda iga õpilaseni; klasside ja koolide suurus mõjutab, kas õpetaja suudab õpilasi kaasata mõttekatesse demokraatia ja kodanikuhariduse-teemalistesse aruteludesse. (Wasley, 2002). Kodulähedase väikekooli eeliseks on tugev sotsiaalne kontroll ja tihe side kooli ning kodu vahel, samuti igapäevane tagasiside õpetajalt ja õpetajale õpitava materjali omandamise osas. Sellele on oma ülevaateartiklis tähelepanu juhtinud ka Meier (2002). Ta jagab kogemusi kodanikualgatuse korras väikekoolide rajamisest, kus lapsevanemad on veennud piirkonna ametnikke koole avama või teinud seda algusest peale ise. Väikekooli eelisena nimetab ta veel õpetajate omavahelist meeskonnatööd. Väikekool ei eksisteeri omaette, vaid on osa kogukondlikus võrgustikus.

Jaana Vasama väitel pole teaduslikult tõestatud, et väikekoolides oleks õpitulemused kehvemad kui suurtes; õpitulemused on seotud lapse individuaalsete omaduste ja õpimotivatsiooni, koduse tausta ja koolis valitseva õhkkonna ning õpetajaga (Vasama, 2005).

Nathani metauurimuses on kokku võetud mitmete Ameerika teadusuuringute tulemused. On leitud, et väikekoolide õpilased saavutavad kõrgemaid õppetulemusi, parema distsipliini ja õppetööst osavõtu ning kõrgema taseme kooli lõpetamisel; nii õpilased kui lapsevanemad olid väikekoolidega rohkem rahul kui kontrollgrupid suurtes koolides. New York Citys leiti, et kuigi suurtes koolides olid kulutused õpilase kohta

madalamad, olid väikekoolid tasuvamad lõpetajate arvestuses. Kulutuste vähendamiseks on avalik sektor hakanud kogukondadega rohkem koostööd tegema. (Nathan, 2002).

Kuna ühiskonda tajutakse järjest vägivaldsemana, otsivad nii kodanikud kui teadlased teid turvalisuse suurendamiseks. Klonsky (2002a) on oma uurimuses välja toonud, et kogukondades, kus vägivalda tunnetatakse ohuna, koguvad väikesed koolid üha enam populaarsust.

Samas artiklis on ta eristanud kolm strateegilist lähtekohta, millele väikekoolid saavad toetuda võitluses koolivägivallaga: 1) õpilaste nähtavus, tuntuus, st et keegi ei jää anonüümseks; 2) professionaalne õpetajate kogukond, st meeskonnatöö õpilaste probleemide lahendamisel ja 3) selge eesmärk, st kindla suunitlusega õppekava ning kodu ja kooli koostöö selle realiseerimiseks. Meeskonnatöö tähtsust õpilasele individuaalse lähenemise korral, mis on ühtlasi õpetajate endi ametialase arengu aluseks, on ta rõhutanud ka teises töös (Klonsky, 2002b). Usalduslike suhete tähtsust nii kooli kollektiivis, õpetajate ja õpilaste, lastevanemate ja laste, lastevanemate ja kooli ning õpetajatega on kooli tulemuslikkuse ühe kriteeriumina rõhutanud Roode (1997) ja Fullan (2006). Väikekoolide eelistena on nimetatud positiivset, üksteisest hoolivat inimestevahelist suhtluskeskkonda, lapsevanemate kaasatust ja toetust koolile, õpilaste võimalusi ühistegevustes osalemiseks ja juhtimisoskuse arendamiseks ning väiksemaid distsipliiniprobleeme, professionaalset meeskonnatööd ja jagatud visiooni ning eesmärke (Leonard jt, 2001).

Väärtuslikke ja süsteemseid teadmisi ning põhjendatud kinnitust oma oletustele kooli edukust mõjutavatest teguritest, koostöö vajadusest kooli, lapsevanemate, kogukonna ja hariduspoliitikute vahel ning kõigi tasandite osapoolte kaasamisvajadusest haridusuuenduste läbiviimisel sain M. Fullani (2006) raamatust. Väikekoolide teemaliste artiklite lugemisel saadud teoreetiliste teadmistega panustasin mõttetalgute ideepangas ning lisasin seitsme mõttekoja arutelude kokkuvõtetele nn asjatundja kommentaare väike- ja maakoolide teemadel.

Kuna Eestiski näitab alaealiste poolt esmakordselt toime pandud väärtegu arv viimastel aastatel kasvutendentsi (Kõrgmaa, 2010), kasvanud on nii alaealiste kurjategijate kui nende poolt toime pandud kuritegu arv (Salla, Tamm, 2009), Euroopa laste heaolu indeksi alusel on Eesti 25 riigi seas eelviimasel kohal (Meier, 2007) ning igal aastal langeb

põhikoolist välja üle tuhande õpilase aastas (Sarv, 2007), on väikekoolide teema turvalisuse ja sotsiaalse heaolu tõstmiseks viidatud teoreetiliste allikate alusel jätkuvalt aktuaalne.

Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS uurimuse “Üldhariduskoolide võrgu korraldamine” käigus leiti, et puudub ühtne riiklik kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete näitajate süsteem kooli jätkusuutlikkuse iseloomustamiseks (Annus et al., 2005). Mitmed viimaste aastate väikekoolide temaatikat puudutavad uurimused Eestis (Kliimask & Raagmaa, 2004; Annus et al., 2005; Koolide (väikekoolide) sulgemine ..., 2001) keskenduvad põhiliselt koolivõrgu ümberkorraldamise otstarbekusele sotsiaal-majanduslikust või õiguslikust aspektist, vähem on uuritud koolide reorganiseerimise emotsionaalset külge ja kooli suuruse seoseid õpilaste toimetulekuga täiskasvanueas.

MTÜ asutamine ja juhtimine. 2003. aastal asutasid aktiivsemad lapsevanemad MTÜ kooli seltsi nime all. Mind valiti selle juhatuse esimeheks. Minu ülesandeks sai põhikirja koostamine ja registritoimingute teostamine. Seltsi põhikirjalisteks eesmärkideks on toetada alus- ja alghariduse andmise jätkumist piirkonnas, luua ümbruskonna lastele ja noortele vaba aja veetmise võimalusi, luua kohalikele elanikele võimalusi enesetäiendamiseks ja elukestvaks õppeks ning aidata kaasa kultuurielu edenemisele.

MTÜ eesotsas tuli hakata projekte kirjutama, üritusi kavandama ning läbi viima. Projektide kirjutamisel oli suur abi kursusel Euroopa Liit ja haridus, mida juhendasid Jüri Ginter ja Triin Marandi (2004), iseseisva tööna EL SF PPF projekti ”... keskuse rajamise ettevalmistamine” koostamisest ning kursusekaaslaste projektidega tutvumisel saadud teadmistest ja kogemusest. Nimetatud projekti valisin arvestustöök, kuna see sobis ajalisel parasjagu avatud taotlusvooriga ning oleks õnnestumise korral omapoolse hea tahte avaldusena võimaldanud panustada KOV eelarvesse kogukonna vajaduste rahuldamisel. Selle koostamisel tuli leida eksperdid, kellelt küsida hinnapakkumised nii endise koolihoone kandekonstruktsioonide tehnilise seisundi hindamiseks kui ka keskuse projekteerimise maksumuse kohta, täita eelarve- ja ajakava tabelid, kaitsta projekti KOV-s ja volikogu komisjonides, et saada partnerluse kinnitus ja garantiikiri kinnistu kasutusõiguse kohta, kogu projekt nõuetekohaselt vormistada nii eesti kui ka inglise keeles (Lisa 1). Kui vahepeal oli KOV-s arutlusel kinnistu ja hoonete müük, siis praeguseks on endise lasteaed-alkkooli hooned renoveeritud ning seal tegutseb kolm lasteaiarühma.

Suuremate projektide esitamisel on kasuks arengukava olemasolu. Linnaosa esimese, küll mitteametlikku, kuid kohalike elanike poolt heaks kiidetud arengukava koostas enne magistriõpinguid (Peedu kodulehekülj, 2003). T. Tammaru (2004) juhendatud kursuse Strateegiline juhtimine konspektidele toetudes koostas seltsi strateegilise juhtimise plaani, mille põhjal on kavandatud seltsi iga-aastane tegevus, plaani uuendasin 2009.a. (Lisa 2). Neid dokumente aluseks võttes olen teinud ettepanekuid KOV arengukavade koostamisel-muutmisel. 2004 a. oli mul võimalik tutvuda linna arengukava projektiga ning täiendused on tehtud sellele (Lisa 3). 2007a. oli ettepanekute vormistamisel aluseks KOV poolt välja pakutud arengukava struktuur (Lisa 4).

Kuna dokument, mis oli koostatud aastateks 2003-2010 käesoleval aastal aegub, olen viimase aasta jooksul tegelenud selle uuendamisega. Arvestades, et kohalik linnaosa pole iseseisev haldusüksus, ei oma rahalisi vahendeid ning sinne arengukava pole juriidiliselt aktsepteeritav, pean kohasemaks uut dokumenti nimetada linnaosa arengusuundadeks (Lisa 5).

Selle kirjutamise teoreetiliseks aluseks aluseks on võetud T. Tammaru (2005) kursuse Hariduse kvaliteet ja kvaliteedijuhtimine konspekt ja kursusekaaslaste poolt seminaridel tutvustatud koolide ning organisatsioonide arengukavad, konkreetsed ideed on pärit 2009. a. 1. mai kampaania Teeme ära! mõttetalgutelt kohalikus mõttekojas, kus osalesin kojavanemana ning kohaliku korraldusseltsi üldkoosolekutelt. Arengusuundade esialgse variandi saatsin meili teel kuuajaliseks tutvumiseks, täiendamiseks ja parandamiseks kohalike seltside juhatuste liikmetele ja teistele aktiivsematele elanikele. Tagasisidena muudatusi ei laekunud, pigem rõhutati enim silma hakanud olulisi punkte. Praegu on tekst linnaosa koduleheküljel avalikuks aruteluks ning heakskiidu korral kinnitatakse see sügisesel elanike üldkoosolekul, millest on kavas elanikke teavitada käsipostiga levitatavate kirjadega. Kinnitamise järel on plaanis dokument saata tutvumiseks KOV-le ja volikogule. Seltsi liikmeskond on väike (asutajaliikmeid viis, praeguseks on lisandunud kaks liiget), olulisemad küsimused kooskõlastame teise kohaliku seltsi juhatusega, kuhu samuti kuulun või arutame need läbi kahe seltsi ühisel üldkoosolekul.

Seltsi tegevusest väärivad äramärkimist HMN rahalisel toel toimunud perepäev, mille projekti kirjutas ja aruande koostas minu juhendamisel üks seltsi liige. Oma panusena

saan nimetada kultuuriministeeriumi projekti Sportlik koolivaheaeg abil soetatud vahendeid uisuväljaku rajamiseks ja hooldamiseks, tänu millele on olnud võimalik seitsmel järjestikusel talvel huvilistel uisutamist harrastada ning talispordipäevaga vastlapäeva tähistada. Viimastel aastatel olen ürituse korraldamisel kaasanud ühe erakonna vabatahtlikke noorliikmeid. Hansapanga projekti Tähed särama toel alustas tegevust laste muusikaring, soetatud helitehnikat saab kasutada väliürituste läbiviimisel. 2009. aastal on koostöös lasteaiaga algust tehtud projektiga Silmaring, mille raames tunnustatud lektorid jagavad lapsevanematele ja teistele huvilistele teadmisi lastekasvatusest, keskkonnahoiust, tervislikust toitumisest jms. MTÜ tegevuskulude katteks ning erinevate kohalike projektide teostamiseks olen kirjutanud taotlusi KOV-le. Taotlusvorm on pärit KOV kodulehelt (Lisa 6). Nii projekti ideed, esitamist kui lektorite kutsumist ja tasustamisega seonduvat asjaajamist saan pidada enda teeneks. Lasteaia poolt on loenguruum ja publik. Koos lasteaiaga korraldati 2009.a. suvine folklooripäev. Käesoleval aastal on kavas koostöös KOV juristiga esitada HMN-le taotlus kohaliku lauluväljaku, kiige- ja spordiplatsi terviklahenduse projekteerimise rahastamiseks

2005. aastal alustas teabetoa nime all tegevust AIP. Teabetoa avamisele eelnes kuudepikkune lobitöö kohalikus omavalitsuses internetipunkti vajalikkuse põhjendamiseks ja rahastamisotsuse saamiseks, ruumi leidmine, likvideeritud rahvakooli varade ülevõtmine ja kogukonnasisene töö internetiühenduse saamiseks eravalduses olnud masti vahendusel (linnaosa geograafilise asendi tõttu ühegi suurema operaatori signaal sinna otse ei jõudnud).

Internetipunkti avamisega seoses sai seltsist töödaja teabetoa administraatorile. Tuli end kurssi viia töö- ja rendilepingute sõlmimise ning töötasu maksmisega seotud õigusaktide ja nende rakendamisega. Julgesin ametliku asjaajamise enda peale võtta tänu J. Ginteri (2004) juhendatud Haridusseadusandluse kursuse läbimisele. Otsisin inimesed, kes vedasid ja paigaldasid internetikaabli, kes tegid administraatoritööd, koostasid teabetoa sisekorra eeskirjad. Kuna algselt tööle võetud inimesed leidsid teisi väljakutseid, tuli otsida asendajaid. Et raamatupidamisteenuse eest tasumine käib seltsil rahaliselt üle jõu, olen koostanud ka majandusaasta aruandeid, esitanud deklaratsioone, teinud vajalikke pangaülekandeid, hallanud dokumente ja arhiivi. Nendes tegevustes olen tuge saanud MTÜ-dele suunatud koolitustel. Kohalike seltside esindajana olen vahendanud piirkonna

probleeme ja ettepanekuid KOV juhtidele, pidanud läbirääkimisi erinevates ametiasutustes, suhelnud meediaga nii ürituste reklaamimisel kui toimunu kajastamisel, kirjutanud ülevaateid üritustest ning tellinud kaastöid piirkonna kodulehe uudiste – ja kultuurirubriikidesse aadressil www.poster.ee/peedu. Kasuks on tulnud kursuse Ülevaade suhtekorraldusest (Past, 2004) loengute kuulamine, samuti kursuse Enesekehtestamine koolis (Krips, 2005) läbimine ning konstruktiivsete läbirääkimistehnikate kasutamine.

Kohaliku korralduseltsi juhatuse liikmena olen korraldanud heakorralgaid. Käesoleva aasta 1. mai talgupäevaks registreerisin talgukoha, kaardistasin korrastamist vajavad objektid, vajalikud töövahendid ja inimressursi, organiseerisin kohaliku teavitamise, tööks vajaliku puitmaterjali ja talguliste toitlustamise, jagasin ülesanded. Talgupäeval osales erinevatel objektidel 60 inimest.

Ühiskondlikku ja kutsetööd ning perekondlikke kohustusi ühildades olen saanud toetuda A. Siimoni (2003) loengutele ajajuhtimisest ning kursuse Organisatsioon, personal ja juhtimine raames loetud raamatutele, kus tutvustati nii enesejuhtimise kui vastastikuse mõjutamise printsiipe (Covey, 2000 ja 2001). Avalike kogukonnateenuste pakkumisel olen oluliseks pidanud sotsiaalse sidususe, turvalisuse ja kultuuritraditsioonide hoidmist, elukestva õppe ja IT kasutamise võimaluste loomist, mille vajalikkusest oli juttu J. Ginteri (2004) loengutes Euroopa Liit ja haridus ning seal käsitletud dokumentides (Euroopa Komisjoni Valged Raamatud).

II. Töö koolipsühholoogina

1. Koolipsühholoogi ametijuhendi koostamine ja töökorralduslikud ettepanekud

Koolipsühholoogi ametijuhendi koostas iseseisva tööna Haridusseadusandluse kursuse käigus. Dokumendi struktuur on pärit J. Ginteri (2004) loengumaterjalidest, eeskujuna kasutasin ka teiste koolide tugispetsialistide ametijuhendeid, oma teksti esitasin kursiivkirjas (Lisa 7). Ametijuhendi näidise olemasolu oli üheks argumendiks, miks mind

koolipsühholoogi kohale kandideerimisel teistele eelistati. Tööandja (kooli direktor) võttis selle aluseks minu ametijuhendi koostamisel töölepingu lisana. Hiljem, Eesti Koolipsühholoogide Ühingu liikmena olen osalenud aruteludel nii EKPÜ sügiskoolis 20.-21.septembril 2007.a. kui TÜ Psühholoogia Instituudi ja Eesti Psühholoogide Liidu vilistlaspäeva vastavas töötoas 26. oktoobril 2007.a., kus kõne all on olnud koolipsühholoogide näidisametijuhendi sõnastamine. Minu ettepanekul lisati teksti koolipsühholoogi õiguste alajaotus (Lisa 8). Sõnastusküsimused ja erinevate alapunktide sisu arutasime läbi ühiselt, lõppviimistluse tegid EKPÜ juhatuse liikmed. Ettepaneku tegemisel oli aluseks Haridusseadusandluse kursuse loengumaterjalid, kus rõhutati õiguste ja kohustuste tasakaalustamise vajadust õigusaktides (Ginter, 2004). Olen oma ettepanekuid esitanud ka koolipsühholoogi töö aruande vormide osas, nii igapäevase töö kajastamise kui pikema perioodi kokkuvõtte tegemise kohta (Lisa 9). Kuna arutluse all oli nii aruandluse vajalikkus/mittevajalikkus kui selle vormistamise küsimused, pakkusin näidiseks enda jaoks töö käigus välja töötatud vormid, mis on piisavalt ülevaatlilikud, võimaldavad teha tööst statistilisi kokkuvõtteid ega lähe vastuollu isikuandmete kaitse seadusega. Toona kasutasin arvestuse pidamiseks kaustikut, ent sama tabelit MS Office Excel programmis täites on kokkuvõtlike aruannete koostamine erinevate tunnuste kaupa eriti lihtne. Vastavaid näidiseid on minult hiljem küsinud mitu kolleegi, kes varem pole pidanud oma tegevuse kohta aruandeid koostama.

Portfooliosse lisan enda kui koolipsühholoogi tööplaani üheks õppeaastaks, mille vormistamisel oli eeskujuks kooli kodulehelt leitud klassijuhataja tööplaani, sisulise külje koostamisel ametijuhend. Tööplaani koostamist pidasin vastavalt kursusel Hariduse kvaliteet ja kvaliteedijuhtimine (Tammaru, 2005) õpitule vajalikuks oma tööalase tegevuse ja professionaalse arengu hindamiseks õppeaasta lõikes (Lisa 10).

2006. a. detsembris omistati mulle koolipsühholoogi III kutsekvalifikatsioon. Kuigi ma praegu koolis ei tööta, osalen jätkuvalt piirkondliku koolipsühholoogide ainesektsiooni töös.

2. Osalemine kooli sisehindamisel ja sisekliima kujundamisel

Sisehindamise teemaga puutusin õpingute käigus kokku ainekursuse Hariduse kvaliteet ja kvaliteedijuhtimine käigus T. Tammaru (2005) loengutel ja seminaridel, kus õpingukaaslased esitlesid oma koolide sisehindamiseks kasutatavaid alusdokumente ja küsimustikke. Kuna olin äsja kooli tööle asunud, tuli mul jätkata eelmise koolipsühholoogi poolt alustatud õpilaste ja lapsevanemate rahulolu-uuringute läbiviimist, töödelda tulemused, teha kokkuvõtted ja esitleda neid õppenõukogu ees (Lisa 11). Õpilaste ja lapsevanemate küsimustikud olid esitatud ja eeldasid vastamist paber kandjal.

Andmetöötlusel sain kasutada J. Miku ja P. Luige (2003) loengute ja praktikumi materjale ainekursuselt Uurimismeetodid pedagoogikas. Varem polnud mul Excel-programmi kasutamise kogemust. Samuti sain magistriõpingute käigus innustust õppida iseseisvalt kasutama MS Office Power Point programmi.

- Esimese kooliastme lapsevanemate ankeetküsitlusele vastas 141 1.-2. klassi õpilaste vanemat. 3.-5. klassi õpilaste rahulolu-uuring haaras 12 klassikomplekti 253 õpilast ning abiturientide rahuloluküsimustikule laekus 75 täidetud ankeeti. Küsimustikud olid esitatud tabelina, igas ankeedis oli 10 küsimust ja 4 vastusevarianti. Anketeerimine viidi läbi klassijuhatajate poolt, mina sain töötlemiseks täidetud vastustelehed. Tulemused kandsin Excel-tabelisse klasside ja iga küsimuse erinevate vastusevariantide kaupa nii absoluutarvudes kui protsentides vastanute arvust, esitasin küsimuste kaupa kokkuvõtlike tulpdiaagrammidena, kus iga tulp tähistas erinevat vastusevarianti ning esitlesin slaidiprogrammina koos omapoolsete kommentaaridega. Kõige enam olid kooliga rahul algklassilaste vanemad, teise kooliastme õpilaste rahulolu kahanes aastatega. Kõige kriitilisemad olid kooli suhtes 12. klasside õpilased. Tulemus oli ootuspärane, kuid minu arvates mitte päris objektiivne, sest nii küsimuste sõnastamisel kui ka vastusevariantide pakkumisel polnud arvestatud ankeedi koostamise reeglitega (Mikk, 2003): küsimused sugereerisid pigem positiivseid vastuseid, vastusteskaala oli ebasümmeetriline (ei nõustu üldse – ei oska öelda – nõustun enam-vähem – nõustun täiesti).

- Põhikooli 6.-9.klassi õpilaste ankeet hõlmas 357 õpilast ja 13 klassikomplekti. Osades klassides oli eelmine koolipsühholoog anketeerimise juba läbi viinud, osades tuli seda teha minul. Küsimusi oli ankeedis 38, nii valikvastustega kui avatud küsimusi. Uuriti, mis õpilastele meeldib, mis mitte, mida nad väärtustavad ja millega tegelevad vabal ajal, kuidas on rahul kooli poolt pakutava õpetuse ja klassiväliste tegevustega. Vastuste põhjal kodeeritud ja sisestatud tunnuseid iga õpilase kohta kogunes 85. Mul oli võimalik iseseisvalt otsustada, kuidas vastuseid kodeerida, grupeerida, analüüsida ja esitada. Võrdlesin tüdrukute ja poiste vastuseid, tulemused esitasin tulp- ja ringdiagrammidena. Võrdlemisel kasutasin pööratud tabeli meetodit, selles osas palusin kooli IT-spetsialisti juhendamist. Eraldi lisasin selgitused, milliseid omadusi või konkreetseid vastuseid mingi minu pakutud märksõna hõlmas.

- Kaks aastat hiljem, 2007.a. kevadel täiendasin õpilaste ja lapsevanemate rahuloluküsimustikku küsimustega väsimuse, ärevuse ja koduse abivajaduse kohta ning avatud küsimustega ootustest ja ettepanekutest koolile. Jätsin võrreldes 2005.a. ankeediga välja mõned positiivse sõnastusega küsimused, lisasin need, mis võiks viidata kitsaskohtadele ja kooliga seotud probleemidele, muutsin osade küsimuste sõnastust, samuti lisasin avatud küsimuste osa ootuste kohta koolile (Lisa 12). Toetusin ainekursuse Uurimismeetodid pedagoogikas J. Miku (2003) loengute materjalidele. Põhjendasin muudatusi direktorile vajadusega küsimusi tasakaalustada ja suurendada küsitluse informatiivsust. Minu arvates ei piisa organisatsiooni arenguvajaduste kindlakstegemiseks küsimustest, mis on sõnastatud eeldusega, et vastus tuleb positiivne. Küsides, missugused probleemid on õpilastel ja lapsevanematel seoses kooliga, on võimalik neile lahendusi otsida. Küsitluslehed jagasid 1. klasside lapsevanematele ning 5. ja 7. klassi õpilastele laiali klassijuhatajad, vastused sain enda kätte. Laekus 67 ankeeti lapsevanematelt, 80 ankeeti 5. ja 89 ankeeti 7. klassi õpilastelt. Töötlisin andmed ja tegin juhtkonnale tulemustest kokkuvõtte. Tabelites tähistasin erinevate värvidega positiivsed ja negatiivsed hinnangud ning hinnangud 0%, alla 25%, üle 75% ja 100%. Tulemusi õppenõukogu ees esitledes tõin välja kolme vanusegrupi koondtulemused tulpdigrammidena, olulisemad erinevused klasside ja tüdrukute ning poiste vahel,

samuti sagedamini mainitud ootused koolile. Ka selle uuringu põhjal ilmnis, et kooliga kõige rahulolevamad olid 1. klassi laste vanemad, kõige vähem rahul 7. klasside õpilased. Klassijuhatajatel oli soovi korral võimalik tabelitega tutvuda ja vajadusel kommentaare küsida (Lisa 13).

- Kursuse Töö erivajadustega rühmadega käigus lugesin koolidele mõeldud käsiraamatut “Kriis ja katastroof” (1998) kooli kriisiplaani juhtimisest ning pakkusin seda tutvumiseks ka juhtkonnale. Pidasin seda vajalikuks, sest koolis korraldatud tuletõrje õppehäire ajal kogetu jättis kaootilise mulje võrreldes sellega, mida nägin eelmises töökohas ning võrreldes õpitu ja loetuga. Enesestmõistetavaks pidasin ka positiivsete õppehäirekogemuste kirjeldamist.

- Eesti Koolipsühholoogide Ühingu kaudu sain soovitusel kontrollida, kas kool on Andmekaitse Inspektsioonis delikaatsete isikuandmete töötlejana registreeritud ja omab vastavat õigust (vastasel juhul poleks ma koolipsühholoogina tohtinud näiteks õpilaste vaimseid võimeid hinnata).

- Juhtisin juhtkonna tähelepanu vajadusele anda soovitusi puhvetis õpilastele müüdavate kaupade sortimendi tervislikumaks muutmiseks. Tõuke selleks andis ülikoolis bioloogiat õppinud tütar, kes jagas minuga Urmas Kokassaare loengus kuulnud teadmisi toidus kasutatavate lisaainete võimalikust mõjust laste käitumisele.

- Koos sotsiaalpedagoogiga algatasime kooli tugikomisjoni loomise, koostasime teiste koolide vastavate komisjonide alusdokumentidele eeskujul oma kooli eripärasid arvesse võttes selle tegevuse põhimõtted (Lisa 14) ning esitasime koolijuhile kooskõlastamiseks. Kinnitus jäi saamata, kuigi komisjon mõnda aega tegutses.

- Kuuldes, et ühte õppepuhkusel olnud kolleegi ähvardas töökohakaotus, sest asendaja leiti koolile paremini sobivat, rääkisin juhtkonna liikmetega üksikhaaval, millised terviseriskid võivad inimest ootamatu töökaotuse korral ohustada ning pakkusin variante, kuidas mõlemad, nii põhikohaga töötaja kui tema asendaja, saaksid tööd jätkata. Toetusin kursuse Suhtlemispsühholoogia (Krips, 2004) materjalidele eetikast ja väärtustest.

- Kasutades kursusel Enesekehtestamine koolis (Krips, 2005) õpitud minateateid esitasin juhtkonna liikmetele ettepaneku, et pidulikel vastuvõttudel kooliaasta alguse, lõpu, aastavahetuse jt tähtpäevade puhul pakutaks vahuveini kõrval ka alkoholivabu jooke.

- Neutraalse kõrvaltvaatajana ning tuginedes kursuse Suhtlemispsühholoogia (Krips, 2004) materjalidele võiksin nimetada mitmeid märgatud juhtimisvigu, kuid tagaselja ei pea ma seda eetiliseks.

Sekkumisjulguse andsid magistriõppe seminaride raames saadud iseseisva töö ja esinemiskogemused, ettekannete arutelud ning teadmised juhtimisest (Covey, 2001).

3. Juhtumitöö

Arvestades, et magistriõppesse astumisel oli mu üheks motiiviks valmistumine kohaliku väikekooli juhtimiseks, pean jätkuvalt oluliseks mitmekülgeid oskusi, sh teadmisi sotsiaaltöö ja psühholoogia valdkonnas, sest kuna väikekooli juht ei saa lubada arvukat tugipersonali, tuleb tal täita erinevaid ülesandeid ja rolle. Väikekool on sageli sobivaim õpikeskkond erivajadustega, sh aktiivsuse- ja tähelepanuhäirega lastele.

Tänu koolipsühholoogi ametile oli mul hea võimalus individuaalseks ja võrgustikutööks nii õpilaste, õpetajate kui lapsevanematega. Juhtumeid oli mitmeid, siinkohal toon näitena ühe, millega mitme aasta jooksul kõige rohkem tegemist oli ja mille käigus tekkinud probleemidega tuleb tõenäoselt kokku puutuda ka paljudel koolijuhtidel.

Tõendusmaterjali leidmisega oli mõningaid raskusi, sest isikuandmete kaitse seaduse järgi ei või minu käsutuses olla delikaatseid isikuandmeid sisaldavaid dokumente. Säilinud on osa juhtumiga seotud kirjavahetusest. Vanadest töömärkmikest leidsin Poisi juhtumiga seoses 100 sissekannet: vestlused (ka telefonivestlused) Poisi, tema ema, õe, isa, isa elukaaslase ja vanaemaga, kodukülastused, tunnivaatlused, Poisi juhendamine ja rahustamine, kui ta mõnest ainetunnist välja saadeti, tema võimete testimine õpilase individuaalse vaatluskaardi täitmiseks, telefonikonsultatsioonid lastearstide ja lastekaitsetöötajaga ning kolleegidega nendes koolides, kus ta vahepeal mõnda aega õppis,

osalemine Poisiga seotud ümarlauavestlustel ning arenguvestlustel, aineõpetajate konsulteerimine ning koduõpetaja juhendamine, et ta oskaks arvestada Poisi hariduslike erivajadustega. Leidsin ka paar kirja küsimustega, mis saatsin EHF listi selle juhtumiga seoses.

Juhtumi kirjeldus. Poisiga kohtusin esmakordselt 2005/2006 õppeaasta sügisel. Poiss oli jõudnud 5. klassi ning saanud uue klassijuhataja, kes oli mures poisi käitumise pärast ning raskustes temaga kontakti saavutamisel. Kuna Poiss keeldus kabinetti sisenemast, peitis näo kapuutsi varju ega vastanud küsimustele, jätkasin tema tundmaõppimist tunnivaatlustega (vastavalt kursusel Uurimismeetodid pedagoogikas, Mikk, 2003) ja Töö erivajadustega rühmadega (Hannust, 2005) õpitud tunnivaatlusmeetodile). Lisaks õpilasele jälgisin ka aineõpetajate käitumist ja seoseid Poisi käitumisega, arvestades kursusel Õppekasvatuse protsessi pedagoogilis-psühholoogilised alused õpitut ning loetut õpimotivatsiooni kujundamisest (Krull, 2000). Vaatlustulemuste põhjal soovitasime koos kooli sotsiaalpedagoogiga Poisi emal konsulteerida lastepsühhiaatriga. Omalt poolt koostasime lastepsühhiaatrilise tunnivaatluste alusel iseloomustuse, lootuses saada tagasisidet, mida peaks koolis Poisi juhendamisel arvestama (Lisa 15). Soovitused jäid saamata. Meditsiinilisi uuringuid ega ravi teadaolevalt ei järgnenud. Koolis klassijuhataja algatusel toimunud vestlused Poisi ja emaga kujunesid valdavalt järjest kuhjuvate probleemide (tunni segamine, agressiivne nii ennast kui teisi kahjustav ja väljakutsuv käitumine, õpiraskused) loetlemiseks. Ema suhtus koolipoolsetesse soovitustesse Poisile sobivam õpikeskkond leida tõrjuvalt.

Õpilase individuaalse vaatluskaardi täitmiseks kogusin andmeid Poisiga vesteldes, tema tegevust ja joonistusi analüüsides ning kognitiivseid võimeid uurides vastavalt kursustel Laste joonistused (Laak, 2006), Individuaalse uurimise ja hindamise meetodid (Kreegipuu, Montonen 2006) ning Laste ja noorukite hindamise meetodid (Montonen, 2006) õpitule ja kasutades neil kursustel saadud hindamismeetodeid.

Kild-haaval kogusime koos sotsiaalpedagoogiga teavet Poisi koduse olukorra kohta, järgides kursusel Juhtumi analüüs (Põldvere, 2005) õpitud võrgustikutöö kavandamise põhimõtteid. Pere oli lahutatud, isal omakorda uus pere. Lahutuseelne olukord peres oli olnud laste (Poisil on ka noorem õde) jaoks väga stressirohke. Jälgimisperioodil olid Poisi

käekäigust huvitatud isa uus elukaaslane ja tema vanemad. Samas isa ja ema suhtlesid omavahel vaid isapoolse vanaema vahendusel. Isa oli Poisi jaoks väga oluline, kuid ei pidanud alati kinni kohtumislubadustest. Sellistel kordadel kaotas Poiss enesekontrolli. Soovisime sotsiaalpedagoogiga korraldada koolis Poisile lähedaste-oluliste inimeste lepitusümarlaua, kuid juhtkond laitis mõtte maha. Et võimaldada kaasõpilastele paremaid õpitingimusi, määrati Poiss koduõppele, mis tähendas, et ta viibis koolimajas piiratud aja ning sai õpetajatelt individuaalset juhendamist. Ema sõnul oli see otsus Poisi jaoks karuteene. Kuna tal jäi palju vaba järelevalveta aega, tekkisid probleemid ka väljaspool kooli: vahelejäämised suitsetamisega, puudumised, allumatu käitumine isa elukaaslaste vanemate juures jms. Varem Poisil puudumistega probleeme polnud, talle meeldis koolis käia. Ema ei tulnud enam toime poja ohjamisega ning nõustus Poisi suunamisega Vastseliina IK. Vahendasin ema nõusolekul koolivahetust. Kuna Poisil esinesid lisaks käitumishäiretele ka kohanemiskasvatused ning kodukeskkond oli tema jaoks jätkuvalt väga oluline, siis keset 6. klassi uude kooli sattudes tekkisid tal peagi konfliktid nii kaasõpilaste kui õpetajatega ja ema otsustas Poisi taas enda juurde võtta.

7. klassi alustas Poiss vastavatud erakoolis, kuid heideti sealt teiste lapsevanemate nõudmisel juba kuu aja möödumisel välja ning ta jõudis tagasi oma endisse klassi, kuhu oli äsja lisandunud teisigi käitumisprobleemidega õpilasi. Alaealiste komisjoni otsusega oli Poiss kohustatud pidevalt käima koolipsühholoogi juures ning osalema Laste Tugikeskuse rehabilitatsiooniprogrammis. Info poisi naasmise kohta sain kolleegilt Nõustamis- ja õpiabikeskusest.

Et Poisile oli antud viimane võimalus end heast küljest näidata, muutusid nii ta ise kui ema pakutavale abile vastuvõtlikumaks. Nad pöördusid lastepsühhiaatri konsultatsioonile ning Poisile määrati ravi. Kuna tekkis kahtlus ka neuroloogilise patoloogia või kahjustuse osas, sain kooliarsti vahendusel (ema palvel) vastuvõtuoja lasteneuroloogi vastuvõtule. Poisi õpitulemusi analüüsid märkas, et paremaid tulemusi saavutas ta ainetes, mida õpetasid meesõpetajad. Ema nõusolekul otsisin poisile koduõpetaja, et saada teada, kas ta on koolist erinevatel tingimustel võimeline paremini õppima. Individuaalne töö meesõpetaja juhendamisel andis esimesi positiivseid tulemusi. Poissi tunnustades ja julgustades oli võimalik toetuda tema kiindumusele äsja perre sündinud kasuvenda. Ema nõusolekul suhtlesin meilitsi Poisi raviarstidega.

Detsembri lõpus toimunud alaealiste komisjoni istungil otsustati Poiss suunata Puiatu erikooli (oli taas suitsetamisega vahele jäänud). Kooli poolt osales istungil noor sotsiaalpedagoog. Asjaoludega tutvudes selgus, et istungil polnud Poisiga kaasas mitte ema vaid linnavanaema, kohal polnud lastekaitsetöötajat ning kooli koostatud iseloomustusest oli minu lõik, kus kirjeldasin ettevõtetud abinõusid ning esimesi nihkeid paremuse poole, välja jäetud. Kuna mul tekkis küsimus, kes peaks analoogiliselt advokaadile kaitsema laste ja noorukite huve alaealiste komisjonis, eriti juhul kui lapsevanemat kohal pole, hakkasin sellele vastust otsima, pöördusin selguse saamiseks EHF listi kasutajate ning Nõustamis-õpiabikeskuse poole (Lisad 16, 17). Juhtkond tõlgendas minu tegevust lojaalsuse puudumisena. Tegemist oli nii rolli- kui väärtuskonfliktiga, kus ametijuhendi ja ametikoha eetiliste nõuete alusel pidin ühtaegu kaitsma oma kliendi, st Poisi huve, samal ajal alludes tööandja suunistele. Konflikti lahendamiseks vahetasin töökohta ning jätkasin Poisi ja tema pere toetamist väljaspool kooli.

Kohtu määrusega lükati alaealiste komisjoni otsus tagasi. Peale uuringuid haiglas sai kool tõendi, et tegemist on meditsiinilise probleemiga ning laps vajab tugiisikut, kelle ema peaks ise otsima. Poiss oli hiljem tervisliku seisundi tõttu koolist vabastatud, elas metsade keskel maavanaema juures, kus tema psüühiline seisund mõnevõrra stabiliseerus. Poisi ema pere oli elukohta vahetanud, kasuisa keeldus probleemset last oma koju lubamast

Kuni mul oli juurdepääs e-kooli, sain koduõpetajale, kes Poissi jätkuvalt juhendas, vahendada koolis antud ülesandeid. Küllastasin Poissi mõnel korral ka ise, otsisime vanaemaga lahendusi, kuidas Poiss saaks õpinguid jätkata, vanaema pidas läbirääkimisi lähimate koolide juhtidega, kes aga probleemsest lapsest keeldusid. Arstitõendi kehtivusaja lõppemisel jätkas Poiss koduõppel vanas koolis ning pidi vastavalt IÕK tunniplaanile pea iga päev paar tundi koolis viibima. Maavanaema juurest polnud võimalik iga päev sõita, nii elas ta vaheldumisi linnavanaema juures või üksi vanas korteris. Jätkusid pahandused koolis ja väljaspool kooli. Ema poolt otsitud tugiisik osutus alkohoolikuks, kes kasutas Poisi korterit oma sõprade kogunemiskohana. 7. klass jäi Poisil lõpetamata, sügisest oli Poiss Puiatu erikooli õpilane, praegu jätkab õpinguid Tapa erikoolis.

Juhtumi analüüs. Sellest juhtumist koorub välja koolijuhi dilemma sarnases olukorras: kas lähtuda ühe õpilase või klassi ja kooli kui terviku huvidest. Antud juhul eelistas juhtkond vabaneda probleemsest õpilasest, et teised saaksid õppida ja õpetajad õpetada. Mina koolipsühholoogina kaitsesin vastavalt oma ametijuhendile õpilase huve, arvestades tema individuaalseid iseärasusi ning taustatingimusi. Minu eesmärgiks oli leida poisi tugevad küljed ning neile toetudes toetada tema sotsialiseerumist. Suur tavakool tema jaoks ei sobinud ega sobinud tema sinna. Lahenduseks oleks võinud olla õppimine kasvatusraskustega õpilaste klassis, mida selles koolis polnud. Koduõppe (individuaalõppe) korraldamine nii, et Poiss oleks koolis viibinud ühe pikema päeva ja saanud elada maal vanaema juures poleks jätnud talle linnas järelevalveta aega. Pereteraapiaprogramm oleks võinud siluda suhteid vanematega.

Minu ettepanekud sarnaste olukordade ennetamiseks ja nende lahendamiseks:

- Õpetajate koolitamine, et nad oskaksid varakult märgata ja ära tunda hariduslike erivajadustega õpilasi ning nende erivajadustega arvestada.
- Õpetajate koolitamine, et nad oskaksid õpilasi motiveerida meisterlikkuse, mitte tulemuse saavutamise/vältimise suunas.
- Õpetajate koolitamine, et nad tunneksid end kindlamalt suheldes erivajadustega laste vanematega.
- Abiõpetajate koolitamine.
- Laialdasemad tugiprogrammid käitumishäiretega lastele sotsiaalsete oskuste õpetamiseks.
- Hariduslike erivajadustega õpilaste jaoks paindlikumate õppimisvõimaluste loomine mitte ainult paberil, vaid ka rakenduslikult (toimiv IÕK, abiõpetajad, tunnirahuklass koos juhendava õpetajaga, väiksema õpilaste arvuga kool rahulikus keskkonnas, paindlikum koduõppe korraldus), varasem eelkutseõpe ja väiksem üldainete maht käelisel-kehalisel võimekatele madala õpimotivatsiooniga noortele (nt alates 6. klassist).
- Alaealiste komisjoni koosseisu peaks kuuluma lisaks haridus-, sotsiaal- ja tervishoiualaste töökogemustega isikutele, politseiametnikule, kriminaalhooldusametnikule ja alaealiste komisjoni sekretärile (Alaealise

mõjutusvahendite seadus, 1998) ka lastepsühholoog ja/või lastepsühhiaater. Määratleda tuleks, kes analoogiliselt advokaadiga esineb alaealise kaitsjana.

- Oluline on mõjutusvahendi kiirem kohaldamine õigusvastase teo järel. Kui alaealiste komisjoni istung toimub mitu kuud pärast sobimatut käitumist, võib nooruk vahepeal korda saata rohkemgi õigusrikkumisi. Samuti on selles eas raske seostada tegu tagajärjega, kui ajaline vahe liiga pikaks venib.

Olen vastavad ettepanekud teinud linna koolipsühholoogide aineseksioonis, Eesti Koolipsühholoogide Ühingu, vesteldes HTM üldhariduse osakonna spetsialistiga 28.märtsil 2008.a. ja Eesti autismiühingu poolt korraldatud Hollandi-Eesti autismi ning aktiivsus- ja tähelepanuhäirete alase sümposiumi "Ole meiega arusaadav!" järgses töögrupis 16. mail 2008.a.

Töö erinevate juhtumitega, vaatlused, nõustamine ja konsulteerimine on koolipsühholoogi peamisi ja aeganõudvamaid tegevusvaldkondi, kuid moodustavad kindlasti ka osa koolijuhi tegevusest. Lisaks vahetutele kontaktidele õpilaste, õpetajate, lapsevanemate ja teiste võrgustikuliikmetega tuleb leida aega lisalugemisele ning enesetäiendamisele.

4. Pedagoogiline tegevus

Koolijuhi töös tuleb kasuks pedagoogiline kogemus, oskus ainetunde ette valmistada ning läbi viia, samuti ettekujutus grupiprotsessidest, esinemisoskus ja kõnetehnika. 2005. aastal andsin 12. klassi õpilastele psühholoogia tunde vägivallavabast suhtlemisest ja sisustasin 7. klassi õpilastele klassijuhatajatunni enesejuhtimisest.

Vahemikus oktoober 2006-jaanuar 2008 juhendasin 1.-4. klasside õpilaste suhtlemisgruppe. Igas grupis osales kuni 6 last, tunnid toimusid üks kord nädalas, kokku juhendasin seitset erinevat gruppi ja toimus 160 tundi. Gruppide komplekteerimisel koostas lapsevanematele laste osalemise kohta nõusoleku saamiseks infokirja, õppeaasta lõppedes väljastasin enda kujundatud tunnistused, kus on märksõnadega kirjas õpitud teemad. Töös kasutasin kursusel Inimestevaheliste probleemide lahendamise eeluskuste ja

oskuste õpetamine I ja II kooliastme õpilastele (Erg, 2006) omandatud programmi ja töölehti.

Esinesin kooli lapsevanemate koosolekul ja õppenõukogu istungitel koolipsühholoogi tööd tutvustavate sõnavõttudega. Kasuks tulid Retoorika kursusel (Krips, 2004) omandatud teadmised-oskused kõne ülesehituse ning kõnetehnika kohta. Koos sotsiaalpedagoogiga aitasime sisustada kooliga tutvumise päevi 1. klassi astujatele ning viisime 2006. aastal kõigis 1.-5.klassides läbi vägivalla ennetamise programmi tunni e. nn CAP-koolituse.

2008. aasta sügisel valmistasin Tartu Kutsehariduskeskuse tellimusel ette õpioskuste töötoa programmi (Lisa 18). Olen selle läbi viinud kahes koolis kokku kolme grupiga, igas 15 õpilast 8. klassist. Õpilastepoolne tagasiside oli valdavalt positiivne. Materjal on olemas, vajadusel on seda võimalik kohandada sõltuvalt õpilaste vanusest. Programmi ettevalmistamisel kasutasin kursustel Õppe- kasvatusprotsessi pedagoogilis-psühholoogilised alused (Krull, 2003), Psühholoogia õpetajatöös (Leppik, 2005) ja andragoogikaseminaridel (Ginter, 2005) kuuldut-kogetut tunni ülesehituse, eesmärgistamise ning aktiivõppe meetodite kohta.

Koolijuhi pädevuses on otsustada, milliseid sisekoolitusi korraldada või tellida. Ainealastel täiendustel käivad aineõpetajad väljaspool kooli. Ühiselt on otstarbekas osaleda psühholoogia ja tunnijuhtimiselastel koolitustel.

Koolis töötades demonstreerisin ühe õppenõukogu käigus õpetajatele filmi “Kriis,” mis on lavastatud illustreerimaks, kuidas võib lapsele või noorele mõjuda traumeeriva sündmuse tunnistajaks olemine ning milliseid vigu teevad täiskasvanud, kes ei oska kriisi sattunud noore seisundit ära tunda. Pauside ajal arutlesime nähtu üle. Filmi “Kriis” nägin ise esmakordselt kursuse Töö erivajadustega rühmadega (Kastepõld-Tõrs, 2005) käigus. Kriisialaseid teadmisi olen kinnistanud Kriisipsühholoogia (Kastepõld-Tõrs, 2007) kursusel, Tervise Arengu Instituudi koolitusel “Õpilase vaimse tervise probleemide märkamine ja ennetamine koolis” 21.-22. septembril 2009, HTM korraldatud seminaril “Kooli tegevus hädaolukorras” 6. jaanuaril 2010 ning iseseisvalt HTM kodulehekülje materjalidega tutvudes.

Võimalusel jagasin õpetajatega läbitud koolitustel ja koolipsühholoogide ainesektsiooni kokkusaamistel kogutud teadmisi ning külaskäikudel ja väljasõitudel teistesse koolidesse kogetut, tutvustasin ja vahendasin pedagoogika ja psühholoogia alast kirjandust, andsin raamatukogus soovitusi erialase uudiskirjanduse osas.

5. Töö õppenõustamissüsteemis

Õppenõustamiskeskuses töötades on minu põhitegevus õpilaste, lapsevanemate ja lastega töötavate inimeste psühholoogiline ning sotsiaalpedagoogiline teise (vajadusel ka esimese) tasandi nõustamine. Käivitasin maakonna koolipsühholoogide ja sotsiaalpedagoogide ainesektsiooni tegevuse ning infolisti koolitugi@jmnk.ee, koos käiakse kord kuus. Olen neil kokkusaamistel ja listi kaudu vahendanud koolitusinfot ja koolitustel kuulnud, tutvustanud erialakirjandust, algatanud kovisiooni keerulisemate juhtumite aruteluks. Osalen nõustamiskeskuse arengusuundade väljatöötamisel, süsteemiga hilisema liitujana lisasin oma tähelepanekuid SWOT-analüüsi osas. Dokumendi struktureerimisel saan toetuda kursuse Hariduse kvaliteet ja kvaliteedijuhtimine (Tammaru, 2005) materjalidele. Minu ülesandeks on nõustamiskeskuse uuele kodulehele õppenõustamist ja psühholoogilist nõustamist tutvustavate osade kirjutamine.

Elukohajärgsesse koolipsühholoogide ainesektsiooni kuuludes olen osalenud koolidele mõeldud infomapi “Aita last” koostamisel. Kirjutasin, kuidas märgata ja toetada koolis somaatilise puudega last, täiendasin hüperaktiivsusele suunatud teemalehte ning lisasin õpetajatele ja lapsevanematele soovitusliku kirjanduse viiteid ja annotatsioone loetud raamatute kohta. Soovitusliku kirjanduse nimekirju olen raamatukogudele esitanud koolides töötades, samuti olen probleemide korral vahendanud asjakohast kirjandust nõu küsinud õpetajatele, õpilastele ja lapsevanematele. Osalesin ka infomapi kui terviku hindamise ja toimetamise ekspertgrupis. Kasuks tulid magistriõpingute käigus saadud kirjandussoovitused ja loetud lisamaterjalid.

Olen õppenõustamissüsteemi võimalusi tutvustanud maakonna eri piirkondade teabepäevadel. 2010. a. 11. mail esinesin õppenõustamise teabepäeval lasteaiapäetajatele,

tulevaste esimeste klasside klassiõpetajatele ja eripedagoogidele ettekandega laste koolivalmidusest.

Esilekerkinud spetsiifiliste küsimustega olen pöördunud AKI poole (Lisa 19). Lünki ja erinevaid tõlgendusi võimaldavaid sätteid dokumentides on aidanud leida õpingute käigus omandatud oskused küsimusi esitada, kahelda ja võrrelda erinevaid teabeallikaid. Õppenõustamiskeskuses töötades tulevad kasuks kõik koolikorralduserialal läbitud kursused, lisaks veel erinevad lühikoolitused väljaspool ülikooli ning erialakirjandusest saadud teadmised.

III. Ettepanekud haridusseadusandluse muutmiseks

Magistritöök materjali kogudes ja väikekoolide temaatikasse süvenedes leidsin õigusaktides mitmeid küsitavusi ja vastuolusid, mis end just väikekoolidele ja neid ümbritsevatele kogukondadele valusalt tunda andsid. Vormistasin oma mõtted ettepanekuteks seaduseandjatele (Lisa 20) ja saatsin avaldamiseks ajalehtedele (Lisad 21, 22). 2004. aastal koondasin õpetajatelt kuulnud ja nende probleemidest tuletatud küsimused ning saatsin tookordsele haridus- ja teadusministrile.

2005.aasta alguses töötasin läbi PGS eelmise uuendamiskatse eelnõu (488 SE I), esitasin oma kommentaarid ning küsimused väikekoolide vaatevinklist ja saatsin need tutvumiseks RK haridus- ja kultuurikomisjoni esimehele. Vastavasisulise ettekandega esinesin 19. veebruaril 2005 Pärnjões Maakoolide konverentsil. Samateemaline artikkel ilmus 11. märtsi Õpetajate Lehes (Lisa 23).

Käesoleval ajal töös oleva PGS eelnõu esimene versioon (412 SE I) oli kehtiva seadusega võrreldes palju põhjalikum. Positiivsena nimetan eeskätt järgmisi muudatusi: nt võimalus kooli haldamiseks mitme omavalitsuse poolt (§ 13), lapsevanemate ja koolikohustuslike isikute kohustuste määratlemine (§ 19), HEV lastele sobivate klasside eristamine (§ 30 lg(8) ja §34 lg(1), lg(2)), individuaalõppe rakendamise võimalus (§ 32), mõjutusvahendi kohaldamisel individuaalsete iseärasuste arvestamise ja põhjendatuse nõue (§ 58 lg (6))

Mõningaid küsitavusi leidsin ka selle eelnõu juures. Paralleelselt portfoolio koostamisega saatsin tekkinud mõtted (väljavõtted portfooliost) pedagoogide tööd

korraldavate õigusaktide arendamise töörühmale, esitasin mõttetalgute jätkuna 25. juulil 2009 korraldatud haridusteemalises töötoas ning saatsin vastavalt kokkuleppele kirjalikult Riigikogu kultuurikomisjoni esimehele.

Võrreldes PGS eelnõu esimest (412 SE I) ja teist redaktsiooni (412 SE II) leian, et tehtud muudatused on asjakohased, sõnastus selgem. Uue redaktsiooni lugemisel ning kolleegidega selle üle arutledes tekkinud küsimused ja omapoolsed kommentaarid esitasin EKPÜ üldkoosolekul 19. märtsil 2010 ning kursuse Nõustamise koolitus õppenõustamiskeskuste spetsialistidele käigus 19. aprillil 2010 HTM üldhariduse osakonna spetsialistidele, kes eelnõud tutvustasid (Lisa 24).

Koolipsühholoogi töös ilmnenu raskused. Praegu kehtivates õigusaktides on koolipsühholoogi rolli määratlus paljuski ebaselge. On küll olemas kutsestandard ning õppekavad, kuid puudub ühtne arusaam koolipsühholoogi asendist kooli hierarhilises struktuuris. Tööaja arvestamisel ega palga määramisel ei võeta arvesse omandatud kutsekvalifikatsiooni. Õppenõustamissüsteemis olen märganud erinevusi spetsialistide puhkusepäevade arvus sõltuvalt sellest, kas õppenõustamiskeskus tegutseb MTÜ-na või on KOV haridusosakonna alluvuses, kuigi töö sisu on sama.

Mulle teeb muret koolipsühholoogide suur kaadrivoolavus. Minu arvates võiks koolipsühholoog kuuluda juhtkonna koosseisu või vähemalt omada õigust juhtkonna koosolekutel sõnaõiguslikult osalemiseks. Paljudes koolides see nii ongi, kuid mitte igal pool. Seega võib tekkida rollikonflikt: autoritaarse juhtimisstiiliga koolijuht ei pruugi koolipsühholoogi spetsialistina aktsepteerida ega arvestada viimase soovitusi kooliorganisatsiooni parendamiseks. Ka osa õpetajaid pole motiveeritud arvestama endast nii kooli hierarhilises struktuuris kui palgatasemes madalamal pulgal asuva kolleegi nõuannetega. Koolipsühholoogi jaoks võib konflikt tekkida tema erinevate otsustustasandite vahel: töötades õpilasega, on ta kohustatud kaitsma õpilase huve. Koolis töötades ja direktorile alludes tuleb olla lojaalne kooli kui terviku huvidele. Kodanikuna on tal kohustus arvestada ühiskonna huvidega nii olevikus kui tulevikuperspektiivis. Mõningatel juhtudel on need huvid omavahel vastuolus. Teine võimalus rollikonfliktide ja läbipõlemise ennetamiseks on koolipsühholoogide koondumine maakondlike

nõustamiskeskuste alluvusse (nii nagu see on Pärnumaal) ning töötamine koolides vastava lepingu alusel sarnaselt koolide med-personaliga.

Jätkuvalt on probleemiks, et nii õpetajad kui lapsevanemad ootavad koolipsühholoogidelt kiireid lahendusi aastatega kuhjunud probleemidele. Laste seisukohalt oleks parem, kui koolipsühholoog töötaks samas koolis pikemat aega, siis jõuaks ta neid tundma õppida ja saavutada laste usalduse.

Isikuandmete kaitse seadusest tulenevalt võiks koolide kodukorras olla punkt, mille alusel kool ja lapsevanem sõlmivad lapse kooli vastuvõtmisel omavahelise lepingu, et koolipsühholoog ja teised tugispetsialistid tohivad vajadusel lapsega tegeleda, hoidmaks kokku lapsevanemaga kontakti otsimisele kuluvat aega kiirete või korduvate probleemide lahendamisel ja vältimaks olukorda, kus psühholoog ei tea, kas ta tohib vahetunni ajal lapsevanema nõusolekut küsimata vastata tema poole pöördunud õpilase küsimustele. Erinevatel koolitustel olen selles osas kuulnud vastandlikke seisukohti.

2006. aasta 30.10. osalesin HF Jõgeva eelfoorumil ning koostasid kommenteeritud kokkuvõtte seal toimunud töötoast "Hüperaktiivne õpilane, lapsevanem ei tunnista hüperaktiivsust," kus ühe küsimusena oli arutluse all lapsevanema vastutuse suurendamise vajadus.

Haridusseadusandluse kursuse läbimine aitab paremini orienteeruda juriidilises terminoloogias, mõista õigusaktide ülesehitust, otsida vajalikku infot algallikatest ning julgustada selles osas kolleege.

Kokkuvõte

Minu tegevus haridusvaldkonnas ja kokkupuuted koolikorraldusega on seotud põhiliselt kahe läbiva teemaga: väikekoolide probleemid ja vastastikused seosed kodanikualgatusega ning töö koolipsühholoogina. Nende kahe valdkonnaga seoses olen märganud küsitavusi ja vasturääkivusi kehtivates õigusaktides, juhtinud neile haridusametnike tähelepanu ja teinud ettepanekuid haridusseadusandluse täiendamiseks.

Portfoolio esimeses osas kajastangi oma seoseid kohaliku väikekooliga ning sellega seotud kodanikualgatust. Perekindlikust vajadusest alguse saanud väikekooli arengu toetamisest kasvas magistriõpingute ja teoreetiliste teadmiste toel välja vastutus kohaliku kogukonna toimimise eest ja ühiskondlik tegevus MTÜ eesotsas. Arvestades teiste riikide kogemusi kooli suuruse, õpilaste ja lapsevanemate kooliga rahulolu ning piirkonna turvalisuse omavaheliste seoste osas pean mitmete sotsiaalsete probleemide ennetamiseks ja leevendamiseks oluliseks väikekoolide säilimist ja rajamist nende laste jaoks, kellele suur kool ei sobi.

Portfoolio teises osas kirjeldan oma tegevust koolipsühholoogina alates ametijuhendi ja tööaruandluse vormide koostamisest, osalemisest ankeetküsitluste läbiviimise teel kooli sisehindamisel, juhtumitööd ja sellega seotud dilemmasid, pedagoogilist tegevust ja tööd õppenõustamissüsteemis.

Portfoolio kolmandas osas tutvustan, milliseid probleeme olen seoses väikekoolidega ja koolipsühholoogina märganud, kuidas ja kellega olen oma tähelepanekuid jaganud, milliseid haridusseadusandluse muutmise ettepanekuid olen teinud ja mil viisil neid esitanud. Erinevate valdkondade piirialadel tegutsedes olen jõudnud järeldusele, et ühe valdkonna piires tegutsemine piirab sageli terviklikku arusaamist, väga vajalik on koostöö eri valdkondade sama ja erinevate erialade spetsialistide vahel, oma ametialaste vajaduste, võimaluste ning töö spetsiifika tutvustamine, ühiste probleemide korral ühiste eesmärkide seadmine ja lahenduste otsimine. Koolikorralduse õppekava läbimine on mulle kasuks tulnud nii ühiskondlikus tegevuses kui koolipsühholoogina töötades.

Summary

From a small local school to an educational counselling centre

Portfolio

While talking about my experience in the educational system of Estonia, there are two main issues that I am involved with - the problems concerning smaller schools and my work as a psychologist at a school. In my practise I have noticed several misunderstandings and inconsistencies in current legislations, I have pointed them out while communicating with educational authorities and made several proposals to improve legislation.

In the first part of the portfolio you will find the description of my connection with the local school and citizen initiative involving this school. At first I was involved with this school as my children attended it, next I continued my studies for the Master's degree and it all has grown into being responsible for the local community and working as the leader of a non-profit organisation. Considering the experience of different countries about the connections between the size of the school, the satisfaction of its students and parents and the security of the local environment, I strongly support the idea of saving the old and establishing new small schools to prevent and alleviate the problems with those children who are not able to study in bigger schools.

In the second part of the portfolio I describe my work as a school psychologist: how to compile instructions and make reports, make polls among students, case study and dilemmas connected with it, pedagogical activity and work as a student counsellor.

In the third part of the portfolio I introduce the problems involving small schools that I have noticed as a school psychologist. I describe, how and where I have introduced my ideas, which new legislations concerning education I have suggested. As I have been involved in different subject fields, I have reached the conclusion that working in a restricted subject field may result in not getting the big picture. It is vitally important to encourage cooperation between different specialists of different subject fields, setting common goals to achieve common results. Studying the curriculum has been beneficent for me in both my social work and work as a school psychologist.

Kasutatud allikad

Alaealise mõjutusvahendite seadus (1998). RT I 2003, 26, 156. Külastatud 5.mail, 2010, aadressil <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=553173>.

Annus, T., Kanep, H., Kraut, L., Kliimask, J., Noorkõiv, R., Paabut, A. & Paulus, A. (2005). *Üldhariduskoolide võrgu korraldamine*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus PRAXIS Külastatud 5. mail, 2010, aadressil

<http://www.praxis.ee/index.php?id=346&L=prtxaoiaoqlpsa> ja

http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Haridus/ULDHARIDUSKOOLIDE_VORGU_KORRALDAMINE/YLDH_KOOLIVQRK_lopparuanne4.pdf .

Bramston, P., Bruggerman, K. & Pretty, G. (2002). Community Perspectives and Subjective Quality of Life. *International Journal of Disability, Development and Education*, Vol. 49, No. 4.

Covey, S. (2000). *Esmatähtis esikohale*. Tallinn: Ilo.

Covey, S. (2001). *Väga efektiivse inimese 7 harjumust*. Tallinn: Ilo.

Erg, L. (2006). *Inimestevaheliste probleemide lahendamise eeluskuste ja oskuste õpetamine I-II kooliastme õpilastele*. TÜ avatud ülikooli täienduskoolituse kursuse publitseerimata materjalid.

Euroopa Komisjoni Valge Raamat - Õpetamine ja õppimine: teel õppiva ühiskonna suunas (s.a.). Külastatud 28. mail, 2010, aadressil

http://www.ise.ee/dokumendid/europaberid/valge_raamat.htm

Euroopa Komisjoni Valge Raamat – Uus hooaeg Euroopa noortele (2001) Brüssel. Külastatud 28. mail, 2010, aadressil

<http://www.hm.ee/index.php/?popup=download&id=4064>

Fullan, M. (2006). *Uudne arusaam haridusmuutustest*. Tartu: Atlex.

Ginter, J., Marandi, T. (2004). *Euroopa liit ja haridus*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.

Ginter, J. (2004). *Haridusseadusandlus*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.

- Ginter, J. (2005) *Andragoogika* (2005). Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Hannust, T. (2005). *Töö erivajadustega rühmadega*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Jakobson, E. & Jakobson, L. (1998). Väike maakool – kas veskikivi Eesti hariduse kaelas? *Haridus*, 5, 40-44.
- Jakobson, E. (2001a). Liitklassid väikekoolis – õnn või õnnetus? Jakobson, E. & Õiglas, M. (Toim), *Väikekooli elujõulisus*, lk. 30-34. Tallinn: TPÜ kirjastus.
- Jakobson, E. (2001b). Õpetamisest liitklassis. Jakobson, E. & Õiglas, M. (Toim). *Väikekooli elujõulisus*, lk. 41-65. Tallinn: TPÜ kirjastus.
- Jakobson, E. (2001c). Liitklassi kiituseks. Jakobson, E. & Õiglas, M. (Toim). *Väikekooli elujõulisus*, lk. 93-96. Tallinn: TPÜ kirjastus.
- Jakobson, E. (2005). *Liitklass kui loomulik õppimisviis*. Publitseerimata ettekanne maakoolide konverentsil Pärnjõesel, 19. veebr.
- Kastepõld-Tõrs, K. (2005). *Töö erivajadustega rühmadega*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Kastepõld-Tõrs, K. (2007). *Kriisipsühholoogia*. TÜ avatud ülikooli täienduskoolituse kursuse publitseerimata materjalid.
- Kliimask, J. & Raagmaa, G. (Koost). (2004) *Sotsiaalse infrastruktuuri hindamine*. Pärnu: PHARE CBC 2001 projekt "Sotsiaalse infrastruktuuri hindamine".
- Klonsky, M. (2002a). How Smaller Schools Prevent School Violence. *Educational Leadership*, Vol. 59 Issue 5, p65, 5p.
- Klonsky, M. (2002b). Small Schools and Teacher Professional Development. ERIC Digest.
- Koolide (väikekoolide) sulgemine haridusõigust piirava tegurina. Piirava teguri mõju Põhiseaduses sätestatud haridusõigusele. Õiguskantsleri ametkonna uurimustöö.* (2001). Tallinn: Eesti Vabariigi Õiguskantsleri Kantslei
- Kreegipuu, M. (2006). *Individuaalse uurimise ja hindamise meetodid*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Krips, H. (2004). *Retoorika*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Krips, H. (2005). *Enesekehtestamine koolis*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Kriis ja katastroof, käsiraamat koolidele* (1998). Tallinn: Eesti Elukvaliteedi Keskus.
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: TÜ Kirjastus.

- Krull, E. (2003). *Õppe- ja kasvatusprotsessi pedagoogilis-psühholoogilised alused*.
Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Kõrgmaa, M. (2010). *Alaealiste õigusrikkumised Eestis viimasel kümnendil*. Eesti Politsei.
Külastatud 27. mail, 2010, aadressil www.entk.ee/M.Korgmaa.ppt .
- Laak, T. (2006). *Laste joonistused*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Leonard, L., Leonard, P. & Sackney, L. (2001). Confronting Assumptions about the
Benefits of Small Schools. *Educational Management & Administration*, London: SAGE
Publications, BEMAS Vol. 29 (1) p. 79-96.
- Meier, D. (2002). Just Let Us Be: The Genesis of a Small Public School. *Educational
Leadership*, Vol. 59 Issue 5, p76, 4p, 2c
- Meier, J. (2007, 3. jaanuar). Eesti lapsed pole oma eluga rahul. *Tartu Postimees*.
- Mikk, J. & Luik, P. (2003). *Uurimismeetodid pedagoogikas*. Publitseerimata ainekursuse
konspekt. TÜ.
- Nathan, J. (2002). Small Schools: The Benefits of Sharing. *Educational Leadership*, Vol.
59 Issue 5, p. 71, 5p.
- Past, A. (2004). *Ülevaade suhtekorraldusest*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Peedu kodulehekülge* (2003). Külastatud 2. juunil, 2010, aadressil www.poster.ee/peedu
- Põldvere, S. (2005). *Juhtumi analüüs*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Raywid, M. A. (2002). The Policy Environments of Small Schools and School-Within-
Schools. *Educational Leadership*, Febr. p. 47-51.
- Roode, A. (1997). *Tulemuslik väikekool*. Projektist ja probleemidest. Külastatud 16.
jaanuaril, 2005, aadressil <http://viru.tlu.ee/eesti/pisikool.htm> .
- Salla, J. & Tamm, K. (2009). *Alaealistega seotud kuritegevus*. Kuritegevus Eestis 2008.
lk. 69. Külastatud 27. mail, 2010, aadressil
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=42878/Kuritegevus+Eestis+2008.pdf>
- Sarv, E.-S. (2007). *Õpilase ja õpetaja koolirõõmust ja koolistressist* Uuringu “Kool kui
arengukeskkond ja õpilase toimetulek” andmete põhjal. Külastatud 27. mail, 2010,
aadressil http://www.terviseinfo.ee/web/failid/Tervis_opet_opil_mai_2007_ettek.pdf
- Siimon, A. (2003). *Organisatsioon, personal ja juhtimine*. Publitseerimata ainekursuse
konspekt. TÜ.

- Särg, Ü. ja I. (1997). *Viisjaani kool*. Tallinn: Kupar.
- Särg, Ü. (2004a). *Eesti Külade ja Väikelinnade Liikumise Kodukant projektist "Kohalike ühenduste kaasamine avaliku poliitika kujundamisse läbi haridusteema e väikekoolide projektist"* Külastatud 27. mail, 2010, aadressil <http://www.poster.ee/peedu/index.php?id=kooliseminar>
- Särg, Ü. (2004 b). *Kogenud koolijuhi töö analüüs ja koos töötamine*. Publitseerimata praktikaülesanne. Juhendaja Heiki Krips. TÜ
- Särg, Ü. (2004 c). *Peedu kodanikeühenduste ja kohaliku omavalitsuse koostöö analüüs*. Publitseerimata praktikaülesanne. Juhendaja Karmen Trasberg. TÜ
- Tammaru, T. (2004). *Strateegiline juhtimine*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Tammaru, T. (2005). *Hariduse kvaliteet ja kvaliteedijuhtimine*. Publitseerimata ainekursuse konspekt. TÜ.
- Vasama, J. (2005). Põletavaid päevaprobleeme Soome hariduselus. *Haridus*, 9, 28-29.
- Wasley, P. A. (2002). Small Classes, Small Schools. The Time is Now. *Educational Leadership*, Vol. 59 Issue 5, p6, 5p.
- 488 SE I 19012005 PGS (2005). Salvestatud dokumendifailina personaalarvutisse 19.01.2005.a.
- 412 SE I eelnõu (2009). Salvestatud dokumendifailina PGS (413).rtf personaalarvutisse 26.01.2009.a.
- 412 SE II -1 EELNÕU (2009). *Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Teine lugemine*. Külastatud Riigikogu koduleheküljel 20. aprillil, 2010.a. aadressil http://riigikogu.ee/index.php?page=en_vaade&op=ems&enr=412SE&koosseis=11

Lisad

- Lisa 1 ... keskuse rajamise ettevalmistamine (31 lk)
- Lisa 2 Strateegilise juhtimise kava (10 lk)
- Lisa 3 Ettepanekud ... linna arengukava 2004-2007 täiendamiseks
- Lisa 4 Ettepanekud KOV-le linna arengukava koostamiseks (5 lk)
- Lisa 5 ... arengusuunad 2010-2015 (9 lk)
- Lisa 6 Projekt „Silmaring“ (3 lk)
- Lisa 7 Koolipsühholoogi ametijuhend (3 lk)
- Lisa 8 Väljavõte koolipsühholoogi soovituslikust ametijuhendist (1 lk)
- Lisa 9 Koolipsühholoogi igapäevane ajakasutus ja pikema perioodi tööaruanne (näidistabelid, 1 lk)
- Lisa 10 Koolipsühholoogi tööplaani üheks õppeaastaks (2 lk)
- Lisa 11 2004/05 õppeaastal läbi viidud küsitlustulemuste esitus slaididena (3 lk) *
- Lisa 12 Muudatused küsimustikus (1 lk)
- Lisa 13 Rahulolu kooliga 2006/2007. õppeaastal (9 lk) *
- Lisa 14 Tugikomisjoni tegevusprintsüübid (1 lk)
- Lisa 15 Õpilase iseloomustus tunnivaatluse põhjal (2 lk)
- Lisa 16 Kirjad Eesti Haridusfoorumi listis (4 lk)
- Lisa 17 Kirjavahetus Nõustamis- ja õpiabikeskuse juhatajaga (2 lk)
- Lisa 18 Õpioskuste töötoa konspekt (2 lk)
- Lisa 19 Küsimused andmekaitse inspeksioonile (4 lk)
- Lisa 20 Ettepanekud kodanike kaasamise õigusliku regulatsiooni kohta (3 lk)
- Lisa 21 Väikekooli kui väärtus (2 lk)
- Lisa 22 Väärtustagem kodulähedasi koole (1 lk)
- Lisa 23 Iga pesa vajab kaitset (2 lk)
- Lisa 24 Küsimused uue PGS (SE 412 II) alusel (2 lk)

*elektrooniliselt lisatud eraldi failidena